

Üniversite Öğrencilerinin Sanal Kaytarma Davranışları ve Bu Davranışların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Ampirik Bir Araştırma

Zeliha SEÇKİN¹

Gökhan KERSE²

Aksaray Üniversitesi

Aksaray Üniversitesi

Özet

Teknoloji kullanımının örgütsel çıktıları önemli oranda etkilediği ve örgüt performansını artırdığı genel kabul görmektedir. Ancak, teknoloji ve internet kullanımı, kullanıcılarını kendi amaçları doğrultusunda hareket etmeye de sevk etmektedir. Bu da, örgütsel amaçlardan sapmalara neden olmaktadır. Üniversite öğrencileri de ders içi ve okul dışı ders çalışma saatlerinde çeşitli nedenlerle teknolojiyi kullanarak sanal kaytarma davranışı göstermektedirler. Bu bağlamda, araştırmada ders içi ve okul dışı ders çalışma saatlerinde sergilenen sanal kaytarma davranışlarının cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf ve sosyal medya kullanım süresi açısından farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. 808 üniversite öğrencisinden anket tekniğiyle toplanan veriler, SPSS 18'de analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin ders içi ve okul dışında ders çalışma saatlerinde sanal kaytarma davranışlarına yöneldikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin derslerde işlenen konu hakkında da internet üzerinden araştırma yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Üniversite öğrencileri, sanal kaytarma, teknoloji.

Cyberloafing behaviors of university students and an examination of such behaviors in view of assorted variables: an empirical research

Abstract

It is generally acknowledged that using technology significantly influence the organizational outputs and improves the organizational performance. However, using technology and internet also leads the users to act in accordance with their own personal drives, and to veer away from organizational goals. University students also exhibit cyberloafing behavior by using technology for various reasons in their class times and out of school studying times. In this context, this study attempts to ascertain if such in class and out of school cyberloafing behavior differs or not in terms of their gender, age, department, class and social media usage time. The data collected from 808 university students has been analyzed through SPSS statistical program. The findings indicated that the students sway toward cyberloafing behavior both in their class times and out of school studying times. Additionally, it has been found that students make searches about their course subjects over internet.

Key Words:

University students, cyberloafing, technology

¹ Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi İİBF, zeliha0101@hotmail.com

² Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi Ortaköy MYO, gokhankerse@hotmail.com

Giriş

Küreselleşme ve rekabette yaşanan gelişmeler, teknolojinin kullanımını tüm örgütler için zorunlu hale getirmiş; teknoloji ve internet kullanımı, iş yaşamının en temel ve vazgeçilmez araçları olarak işlev görmeye başlamıştır. Günümüzde örgütlerin bütün işlevleri, derece farkı olmakla birlikte, internet ile bütünleşmiş durumdadır ve neredeyse tüm işlemler online olarak yapılmaktadır (Ünal, Tekdemir ve Yıldızbaşı, 2015, s. 516). Örgüt çalışanlarının işlerini daha etkin yapmaları açısından teknoloji ve internet kullanımı tüm dünyada yaygınlaşmış durumdadır. Ancak buna paralel olarak, çalışanların iş dışı ve eğlence amacı ile internet kullanma eğilimleri de yaygınlaşmıştır. Alan yazında yapılan çalışmalara göre; 2000 yılında çalışanların %56'sının kişisel nedenler ile interneti kullandıkları; yine 2003 yılı itibarı ile işte internet kullanımının %59'unun iş ile ilgili olmadığı; 2005 yılında ise çalışanların işyerinde bulunduğu zaman zarfında zamanlarının çoğunu iş dışı faaliyetlere harcadıkları ve sanal kaytarma davranışına yöneldikleri tespit edilmiştir (Blanchard ve Henle, 2008, s.1068). ABD'de 1000 çalışan üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, ankete katılanların %64'ü çalışma saatlerinde internette kişisel ilgileri yönünde sörf yapmaktadırlar (Lim, 2002, s. 676).

Bilgisayar ve internetin yaygın bir şekilde kullanımı, çalışanların teknolojiyi kişisel amaçları için kullanımlarını da artırmış durumdadır. Bu bağlamda çalışanların iş yeri ve mesai saatlerinde internette gezinmeleri, sosyal medya araçlarını kullanmaları sıkça görülen olumsuz davranış örnekleridir. Bu tür davranışlar literatürde sanal kaytarma olarak adlandırılmaktadır. Buna rağmen, örgütlerde iletişim teknolojilerinin gelişim ve kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan bu tür davranışlar her zaman olumsuzluk içerir mi? Bazı durumlarda internet kullanımı ve sosyal medyanın takibi örgüt açısından yararlı da olabilir (Kaplan ve Çetinkaya, 2014, s. 27). İnternet üzerinden işe yönelik yapılan araştırmalar, çalışanların iş verimliliği ve örgüte katkılarını olumlu etkileyebilir (Vitak, Crouse ve LaRosa, 2011, s. 1752). İnternet kullanımının; yaratıcılık, esneklik, stres atma, öğrenmeye katkı sağlama, daha etkin bir şekilde üretim yapmayı sağlama gibi faydalar yarat-

tığı da bilinmektedir (Blanchard ve Hendle, 2008, s. 1068; Cavusoglu, Palamutcuoglu ve Palamutcuoglu, 2014, s.150; Liberman, Seidman, McKenna ve Buffardi, 2011, s. 2192).

Alan yazında örgütsel sonuçları sıkça tartışılan sanal kaytarma davranışı, üniversite öğrencilerinin ders saatleri içerisinde cep telefonlarını ve interneti, dersin hocası tarafından uyarılmalarına rağmen, sıkça kullanmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Cep telefonu ve internet kullanımı, toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi üniversite öğrencilerinde de bağımlılık haline gelmiş durumdadır. Öğrenciler günlük yaşamlarında, ders saatleri dışında da bilgisayar, cep telefonu ve internet aracılığı ile blogları ziyaret ederek, chat yaparak, paylaşımlarda bulunarak, internette müzik vb. indirerek okul dışında ders çalışma saatlerinde de kaytarma davranışı göstermektedirler.

Bu araştırmanın amacı, lisans öğrencilerinin ders içi ve okul dışı ders çalışma saatlerinde sanal kaytarma düzeylerini belirlemek ve bu düzeylerin yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf ve sosyal medya kullanım süresi değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediğini tespit etmektir.

Sanal Kaytarma Kavramı ve Kapsamı

Sanal kaytarma kavramı, Türk alan yazınında ilk kez Özkalp, Aydın ve Tekeli (2012) tarafından; uluslararası alanda ise Robinson ve Bennett'in (1995) yaptığı sınıflandırma temel alınarak Lim (2002) tarafından kullanılmıştır (Keklik, Kılıç, Yıldız ve Yıldız, 2015, s. 130). 2000'li yılların başında işletme, daha sonra da eğitim alan yazınında kullanılmaya başlanan (Demir ve Seferoğlu, 2016, s. 5) sanal kaytarma kavramı, uluslararası yazında "cyberslacking" (Vitak, Crouse ve LaRosa, 2011), "cyberbludging", "cyberdeviance", "cyberloafing" gibi terimler ile ifade edilirken (Arabacı, 2017, s. 72); Türkçe'ye "sanal kaytarma" (Özkalp, Aydın ve Tekeli, 2012), "siber aylaklık", "sanal aylaklık" (Demir ve Seferoğlu, 2016) olarak çevrilmiştir. Lim (2002, s. 677) çalışmasında, sanal kaytarmayı sapkın bir iş yeri davranışı olarak ele almaktadır. Bu bağlamda bir çok araştırmacı tarafından sanal kaytarma, üretkenlik karştı sapkın davranışlar kapsamında değerlendirilmekte

(Özkalp vd., 2012, s. 22; Ünal ve Tekdemir, 2015, s. 98) ve örgüt çalışanlarının kurumun iş için sağladığı interneti mesai saatlerinde kendi özel amaçları için kullanmaları olarak tanımlanmaktadır (Lieberman vd., 2011, s. 2192; Lim ve Chen, 2012, s. 343). Lim ve Teo (2005: 1083) da sanal kaytarmayı, zamanın etkin kullanımına zarar verdiği için iş yerinde gerçekleşen sapkın davranışlardan biri olarak değerlendirmektedir. Bir başka tanıma göre, sanal kaytarma; çalışanların işten kaytarmak amacı ile zamanını boşa geçirmeleri veya interneti, facebooku ve kişisel e-maillerini kendi amaçları doğrultusunda kullanmalarıdır (Özkalp vd. 2012, s. 22). Arabacı (2017, s. 72) ise sanal kaytarmayı; çalışanların, interneti örgütsel amaçların dışında kullanmaları olarak tanımlamaktadır.

Teknoloji ve özellikle internetin örgüt ortamında iş dışı, kişisel amaçlarla kullanımı ile ortaya çıkan sanal kaytarma, sadece örgütlere özgü bir sorun değildir. Üniversite ve diğer okulların laboratuvarlarında veya binalarında bilgisayar ve internetin varlığı, ders saatleri içerisinde sanal kaytarma eğilimlerini artıran nedenler arasındadır. Bir diğer önemli nedenle, öğrencilerin cep telefonlarına sahip olmalarıdır. Aslında, üniversite ve diğer eğitim kurumlarında bilgisayar ve internetin varlığı, öğrencilerin yaşam boyu öğrenme becerisi kazanmalarını sağlayan en önemli araçlardandır ve gerekli bilgiyi daha hızlı bir şekilde elde etmelerine aracılık etmektedir (Ergün ve Altun, 2012, s. 38; Kurt, 2011, 936). Kim ve Byrne'nin (2011, s. 2271), Kandell'dan (1998) yaptıkları alıntıya göre; üniversite öğrencilerigüçlü bir kimlik duygusu ve samimi ilişkiler geliştirdikleri için sosyal paylaşım sitelerine ve diğer kişisel internet kullanımına bağımlı hale gelme eğilimindedirler. Bu bağımlılık, öğrencilerin ders sırasında çevrim içi olmalarına neden olabilir, dahası, önemli ders malzemeleri geliştirme konusunda onların dikkatini dağıtabilir. İnternet bağımlısı öğrenciler her ne kadar interneti depresyonu azaltmak, özsaygıyı artırmak ve sosyal destek sağlamak amacıyla kullanmak istese de; internet kullanmak öğrencilerin psikolojik sağlıklarını iyileştirmeye ve ders çalışma performanslarını artırmaya yardımcı olmamaktadır. Bu durumun, öğrencilerin çalışma alışkanlıklarında azalma, dersleri ka-

çırma, notlarında düşüş gibi negatif çıktılara neden olduğu, günlük olarak aşırı internet kullanan öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Ancak, öğrencilerin teknoloji ve interneti ders saatleri içerisinde kullanmalarını her zaman sanal kaytarma olarak adlandırmamak gerekmektedir. Öğrenciler, dersin içeriği ile ilgili herhangi bir kavram veya konu hakkında da internetten araştırma yapabilmektedir (Kurt, 2011, s. 936). Üniversitede ders saatleri içerisinde öğrencilerin cep telefonu ile ders dışı aktiviteler yapmaları, dersin hocaları tarafından sıklıkla eleştirilmektedir. Ancak, tüm uyarılara rağmen öğrencilerin bu tür davranışlarını tamamen engellemek mümkün olmamaktadır. İnternet bağımlılığı öğrencilerin günlük hayatlarında önemli bir yer işgal etmekte ve sadece ders saatlerinde değil, üniversite dışında ders çalışma saatlerinde de vazgeçemedikleri bir bağımlılık haline dönüşebilmektedir.

Sanal Kaytarma Türleri

Alan yazın incelendiğinde, sanal kaytarmayı olumsuz iş yeri davranışları bağlamında değerlendiren araştırmacılar bulunmakla birlikte; bu davranışın işyerinde oldukça normal ve zararsız olduğunu öne süren araştırmacılara rastlamak da mümkündür (Özkalp, Aydın ve Tekeli, 2012, s. 24). Sanal kaytarmanın normal ve zararsız bir davranış olduğunu savunan araştırmacılara göre; internet çalışanlara yeni açılımlar sağlamak ve bu yönü ile yaratıcılığı teşvik etmektedir, dolayısı ile örgütte çalışanların esnek olmasını ve hızlı bir şekilde öğrenmesini sağlayan bir ortam yaratılmış olmaktadır (Candan ve İnce, 2016, s.230-231). Sanal kaytarma davranışlarını ele alan çalışmalar incelendiğinde, kavrama ilişkin farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Farklı sınıflandırmaların varlığı, sanal kaytarma konusunda yapılan araştırmalarda yeni boyutların ortaya çıkması ile açıklanabilir (Candan ve İnce, 2016, s. 232). Sanal kaytarmayı farklı ölçütler ve şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Lim (2002) sanal kaytarma davranışını; web sitesi faaliyetleri ve e-posta faaliyetleri olarak sınıflandırmıştır. Robinson ve Bennett (1995) ise sanal kaytarma davranışını; önemli ve önemsiz sanal kaytarma olarak ikiye ayırmışlardır. Blanchard ve Hendle (2008) ve Özkalp vd. (2012) de sanal kaytarma davranışlarını; zarar veri-

ci, yaratıcı ve öğretici sanal kaytarma olarak üçlü bir sınıflama ile ele almışlardır.

Bir bütün olarak ele alındığında, sanal kaytarma davranışı konusunda çeşitli kriterlere göre yapılan sınıflama aşağıdaki gibi gösterilebilir (İnce ve Gül, 2011, s. 510-511):

1. Kişi ve örgütler açısından zararlı ve zararsız olmasına göre: Zararlı sanal kaytarma-zararsız sanal kaytarma,
2. Etki ve sonuçlarına göre: Küçük (ikincil) sanal kaytarma- Ciddi/önemli (birincil) sanal kaytarma,
3. Ahlaka aykırı olup olmamasına göre: Ahlaka uygun sanal kaytarma-ahlaka aykırı sanal kaytarma,
4. Yasal yükümlülüğe neden olup olmamasına göre: Yasaya uygun sanal kaytarma-yasa dışı sanal kaytarma,
5. Harcanan zamana göre: Kısa süreli sanal kaytarma-uzun süreli sanal kaytarma,
6. Yönetim politikasına göre: Mücadele etmeyi gerektiren sanal kaytarma-tolerans gösterilebilir sanal kaytarma.

Blanchard ve Hendle, sanal kaytarmanın farklı türlerini ayrı ayrı tanımlamanın ve incelemenin önemine vurgu yaparak; ilk olarak sergilenen davranışın hangi sıklıkta ve türlerinin neler olduğunu anlamının örgütler için çok önemli olduğuna dikkat çekmektedirler. İkinci olarak da, sanal kaytarmanın farklı biçimlerinin incelenerek, söz konusu biçimler hangi faktörlerin yol açtığını belirlemenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Araştırmacılar örgütte ancak bu sayede kaytarma davranışının azaltılacağı ve uygun politikalarla yönetileceğini ifade etmişlerdir. Öte yandan örgütte kaytarma davranışına karşı hoşgörünün bulunmaması ve katı bir politikayla bu davranışların engellenmeye çalışılması, çalışanların örgüte karşı yabancılaşmasına, iş memnuniyetlerinin azalmasına ve yaratıcılıklarının yok olmasına da neden olabilmektedir (2008, s. 1069). Söz konusu durumun eğitim kurumlarındaki öğrencilerde de ortaya çıkması olasıdır. Öğrencilerin bu davranışlarını engellemek adına yapılan katı uygulamalar onların dersten uzaklaşmasına, derse karşı ilgisiz

olmasına ve dersi öğrenmek yerine sadece zorunluluk olarak görmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin sergiledikleri bu davranışları tümüyle ortadan kaldırmak için gerçekleştirilen katı uygulamalar yerine, söz konusu davranışları azaltıcı uygulamaların yapılması daha olumlu gelişmeler sağlayabilir.

Örgütlerde sanal kaytarma davranışını tamamen ortadan kaldırmak günümüz şartlarında neredeyse imkânsız görünmektedir. Bu durumun üniversite öğrencileri açısından da geçerli olduğu söylenebilir. Öğrenciler, önemsiz sanal kaytarma kadar önemli sanal kaytarma davranışına da yönelebilmektedirler. Ancak, ders saati içerisinde ve okul dışında ders çalışma saatlerinde interneti çok fazla kullanmaları önemli bir sorun olarak değerlendirilebilir. Söz konusudurumu değerlendirmek amacıyla bu araştırma aşağıda sorulara cevap aramıştır:

1. Öğrencilerin ders içinde sergilemiş olduğu sanal kaytarma düzeyi nedir?
2. Öğrenciler ders içinde hangi sanal kaytarma davranışını daha fazla sergilemektedir?
3. Öğrencilerin okul dışı ders çalışırken sergilemiş olduğu sanal kaytarma düzeyi nedir?
4. Öğrenciler okul dışında ders çalışırken hangi sanal kaytarma davranışını daha fazla sergilemektedir?
5. Öğrencilerin cinsiyeti, ders içi ve okul dışında ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışında farklılık ortaya çıkarır mı?
6. Öğrencilerin yaşı, ders içi ve okul dışında ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışında farklılık ortaya çıkarır mı?
7. Öğrencilerin kayıtlı oldukları bölüm, ders içi ve okul dışında ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışında farklılık ortaya çıkarır mı?
8. Öğrencilerin buldukları sınıfı, ders içi ve okul dışında ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışında farklılık ortaya çıkarır mı?
9. Sosyal medya kullanım süresi, ders içi ve okul dışında ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışında farklılaşmaya yol açar mı?

Araştırmanın Amacı, Örnekleme ve Ölçüm Aracı

Bu araştırmanın amacı lisans öğrencilerinin ders içi ve okul dışı ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranış düzeylerini belirlemek ve bu düzeylerin cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf ve sosyal medya kullanım süresi değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediğini tespit etmektir. Bu doğrultuda Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesindeki Yönetim Bilişim Sistemleri, İşletme, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Maliye ve İktisat bölümü öğrencilerinden anket tekniğiyle 835 veri toplanmış, veri kayıpları nedeniyle 808 anket değerlendirilmeye alınmıştır.

Araştırmada kullanılan anketin ilk bölümünde cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf ve sosyal medya kullanım süresi ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise ders içi sanal kaytarma (10 madde) ve okul dışı ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma (10 madde) ifadeleri yer almaktadır. Sanal kaytarmaya ilişkin kullanılan ifadeler Kaplan ve Çetinkaya'nın (2014, s. 29) çalışmasından uyarlanmıştır. Kaplan ve Çetinkaya, Blanchard ve Henle (2008) tarafından kullanılan ölçekten uyarlama yapmışlardır. Öğrencilerden sanal kaytarma ifadelerini "Hiçbir Zaman", "Bazen", "Arada Sırada", "Sık Sık", "Her Zaman" seçenekleriyle cevaplaması istenmiştir.

Bulgular

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri, kullandıkları sosyal medya araçları ve bu araçları kullanım süreleriyle ilgili bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde kız öğrencilerin sayıca fazla olduğu (490) ve öğrencilerin çoğunun 22 yaş ve altı grubunda olduğu görülmektedir. Araştırmada işletme bölümü öğrencileri sayıca en fazlayken (272), maliye bölümü öğrencileri sayıca en az (72) grubu oluşturmaktadır. Katılımcı öğrenciler arasında 4. sınıf öğrencilerinin oranı (%33,3) diğer sınıflardan daha fazladır. Tablodaki bulgulara göre öğrencile-

Tablo 1. Katılımcı Öğrencilerin Demografik Bilgileri

DEĞİŞKEN	KATEGORİ	FREKANS	(%)
Cinsiyet	Kız	490	60,6
	Erkek	318	39,4
Yaş	22 yaş ve altı	567	70,2
	23 yaş ve üstü	241	29,8
Bölüm	Yönetim Bilişim	154	19,1
	İşletme	272	33,7
	Siyaset Bil. ve K.Y.	118	14,6
	Maliye	72	8,9
Sınıf	İktisat	192	23,8
	1. Sınıf	151	18,7
	2. Sınıf	186	23,0
	3. Sınıf	202	25,0
Sosyal Medya Kullanımı	4. Sınıf	269	33,3
	1 saatten az	59	7,3
	1-1,5 saat	184	22,8
	2-2,5 saat	224	27,7
	3 saat üzeri	324	40,1
	Kullanmıyorum	17	2,1

rin çoğu sosyal medyayı 3 saatin üzerinde kullanmaktadır.

Frekans, Bağımsız Örnekler T Testi ve ANOVA Bulguları

Öğrencilerin ders içinde sergiledikleri sanal kaytarma davranışına ilişkin yapılan frekans analizi bulguları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin ders içinde daha çok işlenen konuyla ilgili araştırma yapmaya (2,45) ve internet uzantılı sohbet araçlarını kullanmaya ilişkin (2,43) sanal kaytarma davranışı sergiledikleri görülmektedir. Öğrenciler ders içinde en az oyun oynamaya (1,50) ve müzik-video indirmeye ilişkin (1,52) sanal kaytarma davranışı sergilemektedir. Öğrencilerin genel itibarıyla ders içi sanal kaytarma düzeyi incelendiğinde; "bazen (1,88)" bu davranışı sergiledikleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin okul dışında ders çalışırken sergiledikleri sanal kaytarma davranışına ilişkin yapılan analizde elde edilen bulgular Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 2. Ders İçi Sanal Kaytarma Tanımlayıcı İstatistikler

Ders İçi Sanal Kaytarma	$\bar{X}$	SS	1		2		3		4		5	
			Hiçbir Zaman		Bazen		Arada Sırada		Sık sık		Her zaman	
			F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	1,97	1,00	315	39,0	277	34,3	158	19,6	38	4,7	20	2,5
Ders saati içinde; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	1,67	1,13	532	65,8	129	16,0	65	8,0	45	5,6	37	4,6
Ders saati içinde; blogları okurum	1,70	,95	446	55,2	221	27,4	95	11,8	31	3,8	15	1,9
Ders saati içinde; sosyal medyada zaman geçiririm	2,01	1,05	305	37,7	291	36,0	141	17,5	39	4,8	32	4,0
Ders saati içinde; internette müzik, video, doküman indiririm	1,52	1,00	571	70,7	133	16,5	50	6,2	27	3,3	27	3,3
Ders saati içinde; internette oyun oynarım	1,50	,92	561	69,4	148	18,3	59	7,3	20	2,5	20	2,5
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	1,76	1,03	441	54,6	207	25,6	96	11,9	41	5,1	23	2,8
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	1,73	1,03	460	56,9	188	23,3	101	12,5	36	4,5	23	2,8
Ders saati içinde; internet temelli sohbet programlarını (Whatsapp, Tango, Skype) kullanırım	2,43	1,19	189	23,4	299	37,0	169	20,9	87	10,8	64	7,9
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internette araştırma yaparım	2,45	1,10	168	20,8	287	35,5	218	27,0	92	11,4	43	5,3
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	1,88	,675										

Tablo 3. Okul Dışı Sanal Kaytarma Tanımlayıcı İstatistikler

Okul Dışında Ders Çalışırken Sanal Kaytarma	$\bar{X}$	SS	1		2		3		4		5	
			Hiçbir Zaman		Bazen		Arada Sırada		Sık sık		Her zaman	
			F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim (Ekşi sözlük gibi)	2,85	1,21	115	14,2	219	27,1	243	30,1	136	16,8	95	11,8
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	2,84	1,25	139	17,2	194	24,0	224	27,7	156	19,3	95	11,8
Okul dışında ders çalışırken; blogları okurum	2,40	1,18	215	26,6	252	31,2	192	23,8	97	12,0	52	6,4
Okul dışında ders çalışırken; sosyal medyada zaman geçiririm	3,02	1,19	85	10,5	202	25,0	239	29,6	178	22,0	104	12,9
Okul dışında ders çalışırken; internette müzik, video, doküman indiririm	2,81	1,33	171	21,2	182	22,5	192	23,8	154	19,1	109	13,5
Okul dışında ders çalışırken; internette oyun oynarım	2,04	1,27	392	48,5	176	21,8	115	14,2	67	8,3	58	7,2
Okul dışında ders çalışırken; internette sörf yaparım	2,43	1,28	249	30,8	213	26,4	168	20,8	109	13,5	69	8,5
Okul dışında ders çalışırken; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	2,56	1,32	227	28,1	196	24,3	171	21,2	135	16,7	79	9,8
Okul dışında ders çalışırken; internet temelli sohbet programlarını (whatsapp, tango, Skype vb. kullanırım)	3,45	1,27	65	8,0	141	17,5	179	22,2	211	26,1	212	26,2
Okul dışında ders çalışırken; işlenen konu hakkında internette araştırma yaparım	3,51	1,20	55	6,8	117	14,5	196	24,3	244	30,2	196	24,3
Ders Dışı Ders Çalışırken Sanal Kaytarma	2,79	,82										

Tablo 3'e göre öğrenciler okul dışında ders çalışırken işlenen konuya ilişkin araştırma yaparak (3,51) kaytarma davranışı sergilemektedir. Bu kaytarma davranışını sırasıyla; internet uzantılı sohbet odalarıyla yapılan (3,45) ve sosyal medya kullanılarak (3,02) gerçekleştirilen sanal kaytarma davranışı izlemektedir. Sanal kaytarmaya ilişkin en az gerçekleştirilen davranış ise oyun oynayarak (2,04) gerçekleştirilen davranıştır. Öğrencilerin genel itibariyle ders dışı sanal kaytarma düzeyini orta düzeyde sergilediği, diğer bir ifadeyle arada sırada bu kaytarma davranışının ortaya çıktığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin internet kullanım amacı, sosyal medya araçlarını kullanma, ders içi sanal kaytarma ve okul dışı ders çalışırken gerçekleştirdiği sanal kaytarma düzeylerinin cinsiyet, yaş, bölüm ve sınıf değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda farkın olup olmadığı iki grup değer alan kontrol değişkenleri için bağımsız örnekler t testi (Heiman, 2011: 262), iki gruptan fazla değer alan kontrol değişkenleri için ise (One-Way Anova) tek yönlü varyans analizi yapılarak belirlenmiştir (Lee, Lee, Lee, 2000: 486). Analizlerde iki grup değer alan değişkenlere ilişkin fark ortalamalara göre değerlendirilmiştir. İki gruptan fazla değer alan değişkenlerde farklılığın kaynağını belirlemede verilerin homojen olduğu durumlarda Tukey testi; homojen olmadığı durumlarda ise Tamhane's T2 testi yapılmıştır (Bayram, 2009: 142-144). Katılımcı öğrencilerin ders saati içinde sergiledikleri sanal kaytarma davranışlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan bağımsız örnekler t testi bulguları Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4 incelendiğinde; cinsiyet değişkeni açısından ders saati içinde 'eğlence amaçlı video seyretme' ve 'oyun oynama' kaytarma davranışları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla video seyretme ve oyun oynama kaytarma davranışını daha fazla sergilemektedir.

Öğrencilerin ders içi sanal kaytarma davranışının yaşa göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla bağımsız örnekler t testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyet Değişkeni Açısından Ders İçi Sanal Kaytarma

Ders İçi Sanal Kaytarma		Ortalama	Std. Sapma	P
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	Kız	1,94	,979	,271
	Erkek	2,02	1,028	
Ders saati içinde; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	Kız	1,60	1,078	,021
	Erkek	1,79	1,188	
Ders saati içinde; blogları okurum	Kız	1,66	,941	,196
	Erkek	1,75	,959	
Ders saati içinde; sosyal medyada zaman geçiririm	Kız	2,00	1,055	,781
	Erkek	2,03	1,044	
Ders saati içinde; internetten müzik, video, doküman indiririm	Kız	1,49	,979	,218
	Erkek	1,58	1,001	
Ders saati içinde; internetten oyun oynarım	Kız	1,39	,801	,000
	Erkek	1,68	1,049	
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	Kız	1,72	1,018	,178
	Erkek	1,82	1,055	
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	Kız	1,72	1,028	,685
	Erkek	1,75	1,029	
Ders saati içinde; internet temelli sohbet programlarını (Whatsapp, Tango, Skype) kullanırım	Kız	2,43	1,176	,943
	Erkek	2,42	1,202	
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internetten araştırma yaparım	Kız	2,45	1,096	,955
	Erkek	2,45	1,110	
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	Kız	1,84	,655	,069
		1,93	,702	

Tablo 5. Yaş Değişkeni Açısından Ders İçi Sanal Kaytarma

Ders İçi Sanal Kaytarma		Ortalama	Std. Sapma	P
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	22 yaş ve altı	1,99	1,010	,604
	23 yaş ve üstü	1,95	,971	
Ders saati içinde; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	22 yaş ve altı	1,71	1,180	,149
	23 yaş ve üstü	1,59	,984	
Ders saati içinde; blogları okurum	22 yaş ve altı	1,68	,966	,340
	23 yaş ve üstü	1,75	,907	
Ders saati içinde; sosyal medyada zaman geçiririm	22 yaş ve altı	2,03	1,064	,381
	23 yaş ve üstü	1,96	1,018	
Ders saati içinde; internetten müzik, video, doküman indiririm	22 yaş ve altı	1,52	,982	,946
	23 yaş ve üstü	1,52	1,005	
Ders saati içinde; internetten oyun oynarım	22 yaş ve altı	1,49	,907	,407
	23 yaş ve üstü	1,54	,944	
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	22 yaş ve altı	1,79	1,048	,177
	23 yaş ve üstü	1,68	,996	
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	22 yaş ve altı	1,74	1,033	,602
	23 yaş ve üstü	1,70	1,018	
Ders saati içinde; internet temelli sohbet programlarını (Whatsapp, Tango, Skype) kullanırım	22 yaş ve altı	2,47	1,185	,132
	23 yaş ve üstü	2,33	1,182	
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internetten araştırma yaparım	22 yaş ve altı	2,38	1,071	,004
	23 yaş ve üstü	2,62	1,152	
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	22 yaş ve altı	1,88	,685	,783
	23 yaş ve üstü	1,87	,650	

Tablo 5'deki bulgulardan yaş değişkeni açısından ders içinde işlenen konuya ilişkin sanal kaytarma davranışının farklılaştığı belirlenmiştir. Bulgulara göre; 23 yaş ve üstündeki öğrenciler, 22 yaş ve altındaki öğrencilere kıyasla ders içinde işlenen konuya ilişkin sanal kaytarma davranışını daha fazla sergilemektedir.

Öğrencilerin ders içi sanal kaytarma davranışının okudukları bölüme göre farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans (ANOVA) testiyle incelenmiş ve bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Bölüm Değişkeni Açısından Ders İçi Sanal Kaytarma

Ders İçi Sanal Kaytarma	Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalama	F	p	Homojenlik Testi (p)
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	Gruplararası	12,270	4	3,067	3,109	,015	,070
	Grup İçi	792,185	803	,987			
	Toplam	804,454	807				
Ders saati içinde; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	Gruplararası	3,508	4	,877	,691	,598	,128
	Grup İçi	1018,923	803	1,269			
	Toplam	1022,431	807				
Ders saati içinde; blogları okurum	Gruplararası	7,543	4	1,886	2,107	,078	,280
	Grup İçi	718,774	803	,895			
	Toplam	726,317	807				
Ders saati içinde; sosyal medyada zaman geçiririm	Gruplararası	7,623	4	1,906	1,735	,140	,109
	Grup İçi	882,253	803	1,099			
	Toplam	889,876	807				
Ders saati içinde; internetten müzik, video, doküman indiririm	Gruplararası	1,315	4	,329	,336	,854	,224
	Grup İçi	786,284	803	,979			
	Toplam	787,599	807				
Ders saati içinde; internetten oyun oynarım	Gruplararası	5,702	4	1,426	1,698	,149	,000
	Grup İçi	674,293	803	,840			
	Toplam	679,995	807				
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	Gruplararası	12,056	4	3,014	2,849	,023	,421
	Grup İçi	849,365	803	1,058			
	Toplam	861,421	807				
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	Gruplararası	9,874	4	2,469	2,351	,053	,638
	Grup İçi	843,309	803	1,050			
	Toplam	853,183	807				
Ders saati içinde; internet temelli sohbet programlarını (Whatsapp, Tango, Skype) kullanırım	Gruplararası	7,752	4	1,938	1,382	,238	,013
	Grup İçi	1126,085	803	1,402			
	Toplam	1133,837	807				
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internette araştırma yaparım	Gruplararası	7,085	4	1,771	1,465	,211	,434
	Grup İçi	970,834	803	1,209			
	Toplam	977,920	807				
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	Gruplararası	3,320	4	,830	1,831	,121	,331
	Grup İçi	363,965	803	,453			
		367,285	807				

Tablo 6'daki bulgulara göre ders içinde internet üzerinde sanal toplulukları ziyaret etme ve sörf yapma sanal kaytarma davranışları bölümler arasında anlamlı farklılık göstermektedir. Farklılığın nedenini tespit etmek amacıyla yapılan tukey testi (varyansların homojen olması nedeniyle) bulguları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Bölüm Değişkeni Açısından Ders İçi Sanal Kaytarma Tukey Testi

Bağımlı Değişken	Bölüm (I)	Bölüm (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	YBS	İşletme	,034	,100	,997
		Siyaset Bil.	,155	,122	,708
		Maliye	,271	,142	,314
		İktisat	,302*	,107	,041
	İşletme	YBS	-,034	,100	,997
		Siyaset Bil.	,121	,109	,805
		Maliye	,237	,132	,376
		İktisat	,268*	,094	,035
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	YBS	İşletme	,238	,104	,148
		Siyaset Bil.	,184	,126	,588
		Maliye	,328	,147	,169
		İktisat	,356*	,111	,013

Tablo 7'deki bulgulara göre 'internet üzerinde sanal toplulukları ziyaret etme' davranışı YBS bölümü ile iktisat bölümü; işletme bölümü ile iktisat bölümü öğrencileri arasında farklılaşmaktadır. Bulgular YBS ve işletme bölümü öğrencilerinin 'sanal toplulukları ziyaret etme' sanal kaytarma davranışını iktisat öğrencilerinden daha fazla sergilediklerini göstermektedir. Tabloya göre 'sörf yapma' sanal kaytarma davranışları YBS bölümü ile iktisat bölümü arasında farklılaşmaktadır. YBS bölümü öğrencileri söz konusu kaytarma şeklini iktisat öğrencilerinden daha fazla gerçekleştirmektedir.

Öğrencilerin ders içi sanal kaytarma davranışının buldukları sınıfa göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans (ANOVA) testi yapılmış ve bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8'deki bulgular ders içinde 'e-mail kontrol etme' ve 'işlenen konuyla ilgili internette araştırma yapma' sanal kaytarma davranışlarının bulunulan sınıflar arasında anlamlı farklılık ortaya çıkardığını göstermektedir. Öte yandan genel itibariyle 'ders içinde sanal kaytarma' davranışı da sınıf grupları arasında farklılık göstermiştir. Farklılıkların kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan tamhane's T2 testi (varyansların homojen olması nedeniyle) bulguları Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 8. Sınıf Değişkeni Açısından Ders İçi Sanal Kaytarma

Ders İçi Sanal Kaytarma	Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalama	F	p	Homojenlik Testi (p)
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	Gruplararası	5,703	3	1,901	1,913	,126	,073
	Grup İçi	798,752	804	,993			
	Toplam	804,454	807				
Ders saati içinde; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	Gruplararası	8,192	3	2,731	2,165	,091	,020
	Grup İçi	1014,239	804	1,261			
	Toplam	1022,431	807				
Ders saati içinde; blogları okurum	Gruplararası	1,704	3	,568	,630	,596	,550
	Grup İçi	724,613	804	,901			
	Toplam	726,317	807				
Ders saati içinde; sosyal medyada zaman geçiririm	Gruplararası	2,997	3	,999	,906	,438	,181
	Grup İçi	886,879	804	1,103			
	Toplam	889,876	807				
Ders saati içinde; internetten müzik, video, doküman indiririm	Gruplararası	3,590	3	1,197	1,227	,299	,008
	Grup İçi	784,009	804	,975			
	Toplam	787,599	807				
Ders saati içinde; internetten oyun oynarım	Gruplararası	3,313	3	1,104	1,312	,269	,003
	Grup İçi	676,682	804	,842			
	Toplam	679,995	807				
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	Gruplararası	7,449	3	2,483	2,338	,072	,173
	Grup İçi	853,972	804	1,062			
	Toplam	861,421	807				
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	Gruplararası	9,113	3	3,038	2,893	,034	,009
	Grup İçi	844,070	804	1,050			
	Toplam	853,183	807				
Ders saati içinde; internet temelli sohbet programlarını (Whatsapp, Tango, Skype) kullanırım	Gruplararası	2,912	3	,971	,690	,558	,210
	Grup İçi	1130,925	804	1,407			
	Toplam	1133,837	807				
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internette araştırma yaparım	Gruplararası	38,031	3	12,677	10,844	,000	,000
	Grup İçi	939,888	804	1,169			
	Toplam	977,920	807				
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	Gruplararası	4,319	3	1,440	3,189	,023	,045
	Grup İçi	362,966	804	,451			
		367,285	807				

Tablo 9. Sınıf Değişkeni Açısından Ders İçi Sanal Kaytarma Tamhane's T2 Testi

Bağımlı Değişken	Sınıf (I)	Sınıf (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	1.	2.	-,264	,107	,081
		3.	-,257	,100	,062
		4.	-,286*	,099	,025
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internetten araştırma yaparım	1.	2.	-,206	,113	,343
		3.	-,288*	,107	,045
		4.	-,592*	,111	,000
	2.	1.	,206	,113	,343
		3.	-,082	,102	,963
		4.	-,386*	,106	,002
	3.	1.	,288*	,107	,045
		2.	,082	,102	,963
		4.	-,304*	,101	,016
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	1.	2.	-,168	,072	,118
		3.	-,197*	,065	,017
		4.	-,190*	,060	,010

Tablo 9'daki bulgulara göre ders içinde 'e-mail kontrol etme' davranışını, 1. sınıf öğrencileri, 4. sınıf öğrencilerine kıyasla daha az sergilemektedir. 'İşlenen konuya ilişkin araştırma yapma' davranışı ise 1. sınıf ile 3. ve 4. sınıf; 2. sınıf ile 4. sınıf; ve 3. sınıf ile 4. sınıf öğrencileri arasında farklılaşmaktadır. 1. sınıf öğrencileri 3. ve 4. sınıf öğrencilerine göre; 2. sınıf öğrencileri 4. sınıf öğrencilerine göre; 3. sınıf öğrencileri ise 4. sınıf öğrencilerine göre söz konusu kaytarma davranışını daha az sergilemektedir. 'Genel ders içi sanal kaytarma' davranışının hangi sınıflar arasında farklılaştığına bakıldığında; farklılığın 1. sınıf ile 3. ve 4. sınıf arasında gerçekleştiği görülmektedir. 1. sınıf öğrencileri, 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden daha az ders içi sanal kaytarma davranışı sergilemektedir.

Öğrencilerin okul dışı ders çalışırken sergiledikleri sanal kaytarma davranışının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız örnekler t testi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Cinsiyet Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma

Okul Dışı Sanal Kaytarma		Ortalama	Std. Sapma	p
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim (Ekşi sözlük gibi)	Kız	2,83	1,212	,659
	Erkek	2,87	1,202	
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	Kız	2,82	1,251	,435
	Erkek	2,89	1,256	
Okul dışında ders çalışırken; blogları okurum	Kız	2,37	1,181	,266
	Erkek	2,46	1,188	
Okul dışında ders çalışırken; sosyal medyada zaman geçiririm	Kız	3,07	1,178	,137
	Erkek	2,94	1,197	
Okul dışında ders çalışırken; internetten müzik, video, doküman indiririm	Kız	2,83	1,293	,625
	Erkek	2,78	1,387	
Okul dışında ders çalışırken; internetten oyun oynarım	Kız	1,89	1,168	,000
	Erkek	2,27	1,377	
Okul dışında ders çalışırken; internette sörf yaparım	Kız	2,41	1,287	,590
	Erkek	2,46	1,277	
Okul dışında ders çalışırken; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	Kız	2,54	1,332	,642
	Erkek	2,58	1,292	
Okul dışında ders çalışırken; internet temelli sohbet programlarını (whatsapp, tango, Skype vb.) kullanırım	Kız	3,53	1,212	,022
	Erkek	3,32	1,340	
Okul dışında ders çalışırken; işlenen konu hakkında internetten araştırma yaparım	Kız	3,50	1,216	,903
	Erkek	3,51	1,172	
Genel: Okul Dışı Sanal Kaytarma	Kız	2,78	,808	,607
		2,81	,829	

Tablo 10'a göre; cinsiyet değişkeni açısından okul dışında ders çalışırken 'oyun oynama' ve 'sohbet araçlarını kullanma' kaytarma davranışlarında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bulgulara göre erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla 'oyun oynama' kaytarma davranışını daha fazla sergilemekte;

kız öğrenciler ise 'sohbet araçlarını kullanma' kaytarma davranışını daha fazla sergilemektedir.

Öğrencilerin okul dışında ders çalışırken sanal kaytarma davranışının yaşa göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız örnekler t testi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Yaş Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma

Okul Dışı Sanal Kaytarma		Ortalama	Std. Sapma	p
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim (Ekşi sözlük gibi)	22 yaş ve altı	2,87	1,209	,362
	23 yaş ve üstü	2,79	1,205	
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	22 yaş ve altı	2,86	1,263	,523
	23 yaş ve üstü	2,80	1,229	
Okul dışında ders çalışırken; blogları okurum	22 yaş ve altı	2,38	1,203	,382
	23 yaş ve üstü	2,46	1,136	
Okul dışında ders çalışırken; sosyal medyada zaman geçiririm	22 yaş ve altı	3,08	1,189	,026
	23 yaş ve üstü	2,88	1,170	
Okul dışında ders çalışırken; internette müzik, video, doküman indiririm	22 yaş ve altı	2,83	1,333	,500
	23 yaş ve üstü	2,76	1,325	
Okul dışında ders çalışırken; internette oyun oynarım	22 yaş ve altı	2,02	1,244	,554
	23 yaş ve üstü	2,08	1,322	
Okul dışında ders çalışırken; internette sörf yaparım	22 yaş ve altı	2,49	1,283	,038
	23 yaş ve üstü	2,28	1,273	
Okul dışında ders çalışırken; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	22 yaş ve altı	2,54	1,316	,580
	23 yaş ve üstü	2,60	1,316	
Okul dışında ders çalışırken; internet temelli sohbet programlarını (whatsapp, tango, Skype vb. kullanırım)	22 yaş ve altı	3,52	1,262	,016
	23 yaş ve üstü	3,29	1,267	
Okul dışında ders çalışırken; işlenen konu hakkında internette araştırma yaparım	22 yaş ve altı	3,48	1,190	,404
	23 yaş ve üstü	3,56	1,217	
Genel: Okul Dışı Sanal Kaytarma	22 yaş ve altı	2,81	,804	,351
	23 yaş ve üstü	2,75	,844	

Tablo 11'e göre 'sosyal medyada zaman geçirme' ve 'sohbet araçları kullanma' sanal kaytarma davranışı yaş grupları arasında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. 22 yaş ve altı öğrenciler söz konusu sanal kaytarma davranışını 23 yaş üstü öğrencilere kıyasla daha fazla sergilemektedir.

Öğrencilerin okul dışı ders çalışırken sergiledikleri sanal kaytarma davranışının bölümler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans (ANOVA) testi yapılmış ve bulgular Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Bölüm Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma

Okul Dışı Sanal Kaytarma	Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalama	F	p	Homojenlik Testi (p)
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	31,747	4	7,937	1,901	5,568	,000	,379
	1144,529	803	1,425	,993			
	1176,276	807					
Ders saati içinde; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	26,776	4	6,694	2,731	4,336	,002	,599
	1239,576	803	1,544	1,261			
	1266,351	807					
Ders saati içinde; blogları okurum	19,782	4	4,945	,568	3,575	,007	,003
	1110,880	803	1,383	,901			
	1130,662	807					
Ders saati içinde; sosyal medyada zaman geçiririm	20,955	4	5,239	,999	5,918	,005	,976
	1114,803	803	1,388	1,103			
	1135,757	807					
Ders saati içinde; internetten müzik, video, doküman indiririm	40,875	4	10,219	1,197	2,867	,000	,045
	1186,531	803	1,727	,975			
	1427,406	807					
Ders saati içinde; internetten oyun oynarım	18,245	4	4,561	1,104	5,199	,022	,005
	1277,566	803	1,591	,842			
	1295,811	807					
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	33,513	4	8,378	2,483	2,338	,000	,808
	1294,031	803	1,611	1,062			
	1327,545	807					
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	33,305	4	8,326	3,038	4,902	,001	,696
	1363,961	803	1,699	1,050			
	1397,266	807					
Ders saati içinde; internet temelli sohbet programlarını (Whatsapp, Tango, Skype) kullanırım	27,196	4	6,799	,971	4,303	,002	,210
	1268,824	803	1,580	1,407			
	1296,020	807					
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internetten araştırma yaparım	25,754	4	6,438	12,677	4,566	,001	,001
	1132,215	803	1,410	1,169			
	1157,969	807					
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	20,382	4	5,096	1,440	7,917	,000	,341
	516,814	803	,644	,451			
	537,197	807					

Tablo 12'deki bulgulara göre; bölümler arasında sanal kaytarma davranış türlerinin tümü anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. 'Sanal toplulukları ziyaret etme', 'eğlence amaçlı video seyretme', 'sosyal medyada zaman geçirme', 'internette sörf yapma', 'e-mailleri kontrol etme', 'sohbet araçlarını kullanma' ve 'genel itibariyle sanal kaytarma davranışı' sergilemenin hangi bölümler arasında farklılaştığını tespit etmek amacıyla tukey testi (varyansların homojen olması nedeniyle) yapılmış ve bulgular Tablo 13'de gösterilmiştir.

Tablo 13'e göre 'sanal toplulukları ziyaret etme' ve 'sohbet araçlarını kullanma' kaytarma davranışları YBS bölümü öğrencileri ile işletme ve iktisat bölümü öğrencileri arasında farklılaşmaktadır. YBS bölümü öğrencileri, işletme ve iktisat bölümü öğrencilerine kıyasla söz konusu kaytarma davranışlarını daha fazla sergilemektedir.

'Eğlence amaçlı video seyretme' kaytarma davranışı YBS bölümü öğrencileri ile kamu yönetimi ve iktisat bölümü öğrencileri arasında farklılaşmaktadır. YBS bölümü öğrencilerinin 'eğlence amaçlı video seyretme' kaytarma davranışı, kamu yönetimi ve iktisat öğrencilerinden daha fazladır.

'Sosyal medyada zaman geçirme', 'internette sörf yapma' ve 'e-mail kontrol etme' kaytarma davranışları YBS bölümü öğrencileri ile işletme, siyaset bilimi ve iktisat bölümü öğrencileri arasında farklılaşmaktadır. YBS bölümü öğrencileri söz konusu sanal kaytarma davranışlarını diğer bölüm öğrencilerinden daha fazla sergilemektedir.

'Genel itibariyle okul dışı ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma' davranışları YBS bölümü öğrencileri ile diğer bölüm öğrencileri arasında farklılaşmaktadır. YBS bölümü öğrencileri, okul dışında ders çalışırken sanal kaytarma davranışını daha fazla sergilemektedir.

'Blogları okuma', 'müzik-video indirme', 'oyun oynama' ve 'ilgili konuya ilişkin araştırma yapma' sanal kaytarma davranışlarının hangi bölüm öğrencileri arasında farklılaştığını tespit etmek amacıyla tamhane's T2 (varyansların homojen olmaması nedeniyle) yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 13. Bölüm Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma Tukey Testi

Bağımlı Değişken	Bölüm (I)	Bölüm (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim (Ekşi sözlük gibi)	YBS	İşletme	,417*	,120	,005
		Siyaset Bil.	,216	,146	,578
		Maliye	,293	,170	,423
		İktisat	,572*	,129	,000
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	YBS	YBS	,341	,125	,052
		Siyaset Bil.	,599*	,152	,001
		Maliye	,177	,177	,856
		İktisat	,368*	,134	,049
Okul dışında ders çalışırken; sosyal medyada zaman geçiririm	YBS	İşletme	,353*	,119	,025
		Siyaset Bil.	,441*	,144	,019
		Maliye	,276	,168	,473
		İktisat	,446*	,127	,005
Okul dışında ders çalışırken; internette sörf yaparım	YBS	İşletme	,460*	,128	,003
		Siyaset Bil.	,501*	,155	,011
		Maliye	,428	,181	,126
		İktisat	,586*	,137	,000
Okul dışında ders çalışırken; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	YBS	YBS	,366*	,131	,043
		Siyaset Bil.	,640*	,159	,001
		Maliye	,373	,186	,265
		İktisat	,507*	,141	,003
Okul dışında ders çalışırken; internet temelli sohbet programlarını (whatsapp, tango, Skype vb. kullanım)	YBS	İşletme	,483*	,127	,001
		Siyaset Bil.	,417	,154	,053
		Maliye	,215	,179	,751
		İktisat	,445*	,136	,010
Genel: Okul Dışı Sanal Kaytarma	YBS	İşletme	,352*	,081	,000
		Siyaset Bil.	,396*	,098	,001
		Maliye	,333*	,115	,031
		İktisat	,458*	,087	,000

Tablo 14. Bölüm Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma Tamhane's T2 Testi

Bağımlı Değişken	Bölüm (I)	Bölüm (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Okul dışında ders çalışırken; blogları okurum	YBS	İşletme	,156	,128	,918
		Siyaset Bil.	,225	,146	,736
		Maliye	,625*	,164	,002
		İktisat	,217	,137	,701
Okul dışında ders çalışırken; internetten müzik, video, doküman indirim	YBS	YBS	,487*	,133	,003
		Siyaset Bil.	,598*	,147	,001
		Maliye	,275	,196	,828
		İktisat	,614*	,140	,000
Okul dışında ders çalışırken; internetten oyun oynarım	İŞLETME	İşletme	-,024	,130	1,000
		Siyaset Bil.	,124	,142	,992
		Maliye	,297	,172	,600
		İktisat	,335*	,115	,037
Okul dışında ders çalışırken; işlenen konu hakkında internetten araştırma yaparım	YBS	İşletme	,428*	,111	,001
		Siyaset Bil.	,174	,136	,896
		Maliye	,346	,173	,385
		İktisat	,469*	,121	,001

Tablo 14'e göre 'blogları okuma' kaytarma davranışı, YBS bölümü öğrencileri ile maliye bölümü öğrencileri arasında farklılaşmaktadır. YBS bölüm öğrencileri, maliye bölümü öğrencilerinden daha fazla söz konusu kaytarma davranışını sergilemektedir.

'Müzik-video indirme' kaytarma davranışının hangi bölüm öğrencileri arasında farklılaştığına bakıldığında; farklılığın YBS öğrencileri ile işletme, siyaset bilimi ve iktisat öğrencileri arasında ortaya çıktığı görülmektedir. YBS öğrencileri, diğer bölüm öğrencilerinden müzik-video indirme davranışını daha fazla sergilemektedir.

Tablo 14'den elde edilen bir diğer bulgu; işletme bölü-

ümü öğrencilerinin 'oyun oynama' kaytarma davranışını iktisat bölümü öğrencilerinden daha fazla sergilemesidir. 'İlgili konuya ilişkin araştırma yapma' kaytarma davranışı ise YBS bölümü öğrencileri ile işletme ve iktisat bölümü öğrencileri arasında farklılaşmıştır. YBS öğrencilerinin söz konusu kaytarma davranışını, işletme ve iktisat öğrencilerinden daha fazla sergilediği belirlenmiştir.

Katılımcı öğrencilerin okul dışında ders çalışırken sergilediği sanal kaytarma davranışının sınıf değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans (ANOVA) testiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 15. Sınıf Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma

Ders İçi Sanal Kaytarma	Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalama	F	p	Homojenlik Testi (p)
Ders saati içinde; internet üzerinde oluşmuş olan sanal toplulukları ziyaret ederim	Gruplararası	5,128	3	1,709	1,174	,319	,189
	Grup İçi	1171,148	804	1,457			
	Toplam	1176,276	807				
Ders saati içinde; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	Gruplararası	24,723	3	8,241	5,336	,001	,821
	Grup İçi	1241,629	804	1,544			
	Toplam	1266,351	807				
Ders saati içinde; blogları okurum	Gruplararası	10,297	3	3,432	2,463	,061	,025
	Grup İçi	1120,366	804	1,393			
	Toplam	1130,662	807				
Ders saati içinde; sosyal medyada zaman geçiririm	Gruplararası	5,273	3	1,758	1,250	,290	,068
	Grup İçi	1130,484	804	1,406			
	Toplam	1135,757	807				
Ders saati içinde; internetten müzik, video, doküman indiririm	Gruplararası	6,517	3	2,172	1,229	,298	,410
	Grup İçi	1420,889	804	1,767			
	Toplam	1427,406	807				
Ders saati içinde; internetten oyun oynarım	Gruplararası	2,190	3	,730	,454	,715	,025
	Grup İçi	1293,621	804	1,609			
	Toplam	1295,811	807				
Ders saati içinde; internette sörf yaparım	Gruplararası	4,907	3	1,636	,994	,395	,295
	Grup İçi	1322,638	804	1,645			
	Toplam	1327,545	807	7,981			
Ders saati içinde; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	Gruplararası	40,406	3	13,469	7,981	,000	,057
	Grup İçi	1356,860	804	1,688			
	Toplam	1397,266	807				
Ders saati içinde; internet temelli sohbet programlarını (Whatsapp, Tango, Skype) kullanırım	Gruplararası	6,231	3	2,077	1,295	,275	,761
	Grup İçi	1289,789	804	1,604			
	Toplam	1296,020	807				
Ders saati içinde; işlenen konu hakkında internette araştırma yaparım	Gruplararası	5,893	3	1,964	1,371	,250	,768
	Grup İçi	1152,076	804	1,433			
	Toplam	1157,969	807				
Genel: Ders İçi Sanal Kaytarma	Gruplararası	5,400	3	1,800	2,721	,043	,015
	Grup İçi	531,797	804	,661			
		537,197	807				

Tablo 15'e göre; 'eğlence amaçlı video seyretme', 'e-mail kontrol etme' ve genel itibariyle 'okul dışı sanal kaytarma' davranışları öğrencilerin bu oldukları sınıflar açısından farklılaşmaktadır. 'Eğlence amaçlı video seyretme' ve 'e-mail kont-

rol etme' kaytarma davranışlarındaki farklılığın kaynağını tespit etmede tukey testi (varyansların homojen olması nedeniyle) yapılmış ve bulgular Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Sınıf Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma Tukey Testi

Bağımlı Değişken	Sınıf (I)	Sınıf (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	1.	2.	-,510*	,136	,001
		3.	-,411*	,134	,012
		4.	-,402*	,126	,008
Okul dışında ders çalışırken; e-mailimi kontrol eder ve cevaplarım	1.	2.	-,325	,142	,103
		3.	-,455*	,140	,006
		4.	-,633*	,132	,000

Tablo 16'ya göre 'eğlence amaçlı video seyretme' kaytarma davranışı 1. sınıf ile diğer sınıflar arasında farklılaşmıştır. 1. sınıf öğrenciler 'eğlence amaçlı video seyretme' kaytarma davranışını, diğer sınıf öğrencilerine kıyasla daha az sergilemiştir. 'E-mail kontrol etme' kaytarma davranışı ise 1. sınıf öğrencileri ile 3. ve 4. sınıf öğrencileri arasında farklılaşmıştır. 3. ve 4. sınıf öğrencileri, 1. sınıf öğrencilerine nazaran söz konusu kaytarma davranışını daha fazla sergilemiştir.

Bir bütün olarak okul dışı sanal kaytarma davranışının hangi sınıflar arasında farklılaştığı tamhane's T2 testiyle (varyansların homojen olmaması nedeniyle) tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17. Sınıf Değişkeni Açısından Okul Dışı Sanal Kaytarma Tamhane's T2 Testi

Bağımlı Değişken	Sınıf (I)	Sınıf (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Okul dışında ders çalışırken; internet üzerinden eğlence amaçlı video seyredirim	1.	2.	-,229*	,081	,030
		3.	-,172	,080	,176
		4.	-,209*	,076	,038

Tablo 17'ye bakıldığında; 1. sınıf öğrencileri ile 2. ve 4. sınıf öğrencileri arasında okul dışında ders çalışma saatlerinde sanal kaytarma davranışı farklılaşmıştır. 2. ve 4. sınıf öğrencileri 1. sınıf öğrencilerinden daha fazla okul dışı sanal kaytarma davranışı sergilemiştir.

Katılımcı öğrencilerin ders içi ve dışı sergiledikleri sanal kaytarma davranışının sosyal medya kullanım süresi açısından farklılığı tek yönlü varyans (ANOVA) testiyle incelenmiş ve bulgular Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18'e göre sosyal medya kullanım süresi gruplarında okul dışı sanal kaytarma düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla tamhane's T2 testi (varyansların homojen olmaması nedeniyle) yapılmış ve bulgular Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 18. Sosyal Medya Kullanım Süresi Değişkeni Açısından Ders İçi ve Okul Dışı Sanal Kaytarma

Ders İçi Sanal Kaytarma	Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalama	F	p	Homojenlik Testi (p)
Ders İçi Sanal Kaytarma	Gruplararası	14,412	4	3,603	8,199	,000	,009
	Grup İçi	352,872	803	,439			
	Toplam	367,285	807				
Okul Dışı Sanal Kaytarma	Gruplararası	38,290	4	9,573	15,407	,000	,002
	Grup İçi	498,906	803	,621			
	Toplam	537,197	807				

Tablo 19. Sosyal Medya Kullanım Süresi Değişkeni Açısından Ders İçi ve Okul Dışı Sanal Kaytarma Tamhane's T2 Testi

Bağımlı Değişken	Bölüm (I)	Bölüm (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Ders İçi Sanal Kaytarma	1 saatten az	1-1,5 saat	-,182	,082	,255
		2-2,5 saat	-,248*	,079	,021
		3 saat ve üzeri	-,423*	,078	,000
		Kullanmıyorum	-,017	,148	1,000
	1-1,5 saat	1 saatten az	,182	,082	,255
		2-2,5 saat	-,066	,063	,970
		3 saat ve üzeri	-,241*	,063	,001
		Kullanmıyorum	,165	,140	,946
Okul Dışı Sanal Kaytarma	1 saatten az	1-1,5 saat	-,235	,116	,378
		2-2,5 saat	-,352*	,113	,026
		3 saat ve üzeri	-,653*	,114	,000
		Kullanmıyorum	,002	,223	1,000
	1-1,5 saat	1 saatten az	,235	,116	,378
		2-2,5 saat	-,117	,071	,653
		3 saat ve üzeri	-,418*	,072	,000
		Kullanmıyorum	,236	,204	,953

Tablo 19'daki bulgular ders içi ve okul dışı sanal kaytarma davranışının sosyal medyayı 1 saatten az kullanan öğrenciler ile 2-2,5 ve 3 saat ve üzeri kullanan öğrenciler arasında; ve 1-1,5 saat kullanan öğrenciler ile 3 saat ve üzeri kullanan öğrenciler arasında farklılaştığını göstermektedir. 1 saatten az

kullanan öğrenciler 2-2,5 ve 3 saat ve üzeri sosyal medya kullanan öğrencilerden daha az; 1-1,5 saat kullanan öğrenciler, 3 saat ve üzeri sosyal medya kullanan öğrencilerden daha az kaytarma davranışına yönelmiştir

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin ders içi ve okul dışı ders çalışma saatlerinde sergilemiş oldukları sanal kaytarma davranışı düzeyleri incelenmiştir. Ayrıca, araştırmada ders içi ve okul dışı ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışlarının cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf ve sosyal medya kullanım süresi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı da belirlenmeye çalışılmıştır. 808 üniversite öğrencisinden anket tekniğiyle toplanan veriler doğrultusunda, gerekli analizler yapılmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

Araştırmada elde edilen bulgulardan birisi öğrencilerin genel itibarıyla ders içi sanal kaytarma davranışlarını bazen sergilediği yönündedir. Bulgular, öğrencilerin ders içinde 'işlenen konuyla ilgili' sanal kaytarma davranışını daha fazla sergilediğini göstermiştir. Öğrencilerin sergiledikleri kaytarma davranışının dersle ilgili konularda olması, söz konusu kaytarmanın aslında olumsuz olmadığını; aksine öğrencilerin derse ve konuya ilişkin ilgilerinin bir sonucu olduğunu, dolayısıyla da olumlu olarak nitelendirilebileceğini göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan bir diğerine göre, öğrenciler genel itibarıyla okul dışında ders çalışma saatlerinde sanal kaytarma davranışlarını orta düzeyde (arada sırada) sergilemektedir. Söz konusu davranışların türüne bakıldığında; en fazla 'işlenen konuya ilişkin araştırma yapma' kaytarma davranışının sergilendiği görülmüştür. Bu bulgu öğrencilerin aslında ders çalışma esnasında konuya tümüyle yoğunlaştıklarını ve konuyla ilgili yeni şeyler öğrenmeye çalıştıklarını; dolayısıyla sergilenen kaytarma davranışının olumlu olabileceğini göstermektedir.

Cinsiyet değişkeninin ders içi sanal kaytarma davranışlarında farklılık ortaya çıkarıp çıkarmadığı incelenmiş ve internetten 'eğlence amaçlı video izleme' ve 'oyun oynama' davranışlarında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Yapılan analizlerde erkek öğrencilerin her iki kaytarma davranışını, kız öğrencilerden daha fazla sergilediği görülmüştür. Toplumumuzda erkeklerin küçük yaşlardan itibaren eğlence ve oyuna daha düşkün olduğu göz önüne alındığında, söz konusu bulgunun oldukça mantıklı olduğu söylenebilir.

Cinsiyet değişkeninin okul dışı ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışlarında farklılık ortaya çıkarıp çıkarmadığı incelendiğinde; internetten 'oyun oynama' ve 'whatsapp gibi sohbet programları kullanma' davranışlarında anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Yapılan analizler, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla oyun oynama davranışını sergilediğini; kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere göre daha fazla sohbet programlarını kullandığını göstermiştir. Bu durum erkeklerin kız öğrencilere göre oyuna daha fazla düşkün olmasıyla; kız öğrencilerin ise erkeklere göre hem arkadaşlarına hem de aile bireylerine daha düşkün olmasıyla, dolayısıyla da onlarla daha fazla sohbet edip günlük olarak yaşadıkları olayları ayrıntılı olarak anlatmasıyla açıklanabilir.

Yaş değişkeni açısından sergilenen kaytarma davranışları incelendiğinde ders içi 'işlenen konuya ilişkin araştırma yapma' kaytarma davranışında; okul dışı ders çalışırken 'sosyal medyada zaman geçirme' ve 'whatsapp gibi sohbet programları kullanma' kaytarma davranışlarında anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Analizlere göre; 23 yaş ve üstündeki öğrencilerin ders içinde işlenen konuya ilişkin araştırma yapma davranışını daha fazla; 22 yaş ve altındaki öğrencilerin ise okul dışında ders çalışırken sosyal medya ve sohbet programları kullanma davranışlarını daha fazla sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Yaşla paralel olarak öğrencilerin daha üst sınıflarda olabileceği göz önüne alındığında; yaşça büyük öğrencilerinden öğrenme ve biran önce mezun olma amacıyla derste konuya ilişkin araştırmalar yapması oldukça tutarlı bir bulgudur.

Bölüm değişkeninin ders içi sanal kaytarma davranışlarında farklılaşma ortaya çıkarıp çıkarmadığına ilişkin bulguya bakıldığında, ders içi 'internetten oluşmuş sanal toplulukları ziyaret etme' ve 'internetten sörf yapma' kaytarma davranışlarında farklılıklar bulunmuştur. Farklılığın kaynağı incelenmiş ve YBS bölümü öğrencilerinin her iki davranışı da iktisat öğrencilerine kıyasla daha fazla sergilediği belirlenmiştir.

Bölüm değişkeninin okul dışı ders çalışırken sergilenen sanal kaytarma davranışlarında farklılaşma ortaya çıkarıp çıkarmadığı incelenmiş ve hem genel itibariyle hem de her bir kaytarma davranışı açısından anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Farklılıkların kaynağını belirlemeye ilişkin yapılan analizlerde; YBS bölümü öğrencilerinin genel itibariyle okul dışı ders çalışma saatlerinde sergilediği kaytarma davranışının diğer bölüm öğrencilerine kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür. YBS bölümü öğrencilerinin kayıtlı oldukları bölüm gereği teknolojiye daha yakın olması bu bulgunun oldukça tutarlı olduğunun göstergesidir.

Sınıf değişkeninin öğrencilerin ders içi ve okul dışı ders çalışırken sergiledikleri sanal kaytarma davranışlarında farklılıklar ortaya çıkarıp çıkarmadığı incelenmiş ve anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Farklılığın kaynağına ilişkin analizlerde üniversitede daha altsınıfta bulunan öğrencilerin bazı üst sınıf gruplarına göre ders içi ve okul dışı ders çalışma saatlerindeki sanal kaytarma davranışını daha az sergilediği görülmüştür. Söz konusu bulgunun nedeni, alt sınıf öğrencilerinin üniversitede yeni olması nedeniyle ders içinde bu davranışı sergilemekten çekinmesi; okul dışında ise çevreye hemen alışamaması veya yeterince arkadaş edinememesi nedeniyle sohbet, sosyal medya vb. araçları çok fazla kullanmamasından kaynaklanabilir.

Son olarak; araştırmada sosyal medya kullanım süresi ile her iki sanal kaytarma davranışı arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür. Yapılan analizlerde sosyal medyada daha fazla zaman geçiren öğrencilerin kaytarma davranışlarının da daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Yapılan bu araştırmanın bazı kısıtları mevcuttur. Araştırmada her ne kadar örneklemimiz yeterli düzeyde olsa da, verilerin sadece 'İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi' öğrencilerinden toplanması, diğer fakülte öğrencileriyle kıyaslanmaması bu kısıtlardan birisidir. Öte yandan söz konusu bulguların diğer üniversite öğrencileriyle kıyaslanmaması da bir kısıt olarak görülebilir. Gelecekteki araştırmalara bu kısıtları karşılayacak düzeyde veriler toplaması ve karşılaştırma yapması önerilebilir.

Kaynakça

- Anandarajan, M. ve Simmers, C. A. (2005). Developing Human capital Through Personal Web Use in the Workplace: Mapping Employee Perceptions, Communications of the Association for Information Systems, 15, 776-791.
- Arabacı, İ. B. (2017). Investigation Faculty of Education Students' Cyberloafing Behaviors in terms of Various variables, TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology, 16 (1), 72-82.
- Bayram N. (2009). *Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Blanchard, A. L. ve Henle, C. A. (2008). Correlates of different forms of cyberloafing: The role of norms and external locus of control, Computers in Human Behavior, 24, 1067-1084.
- Candan, H. ve İnce, M. (2016). Siber Kaytarma Ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Emniyet Çalışanları Üzerine Bir Araştırma, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 229-235.
- Cavusoglu, S., Palamutcuoglu A., & Palamutcuoglu, B. T. (2014). The Impact Of Demographics Of Employees On Cyberloafing: An Empirical Study On University Employees. *Research Journal Of Business And Management*, 1(3), 149-168.
- Demir, Ö. ve Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi Okuryazarlığı, İnternet Bağımlılığı, Sanal Aylaklık ve Çeşitli Diğer Değişkenlerin Sanal Zorbalık ile İlişkinin İncelenmesi, *Online Journal of Tecnology Addiction & Cyberbullying*, 3(1), 1-26.
- Ergün, E. ve Altun, A. (2012), Öğrenci Gözüyle Siber Aylaklık ve Nedenleri, *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2(1), 36-53.
- Heiman, G.W. (2011). *Basic Statistics for the Behavioral Sciences*. Canada: Cengage Learning.
- İnce, M. ve Gül, H. (2011). The Relation of Cyber Slacking behaviors with various Organizational Outputs: Example of Karamanoğlu Mehmetbey University, *European Journal of Scientific Research*, 52 (4), 507-527.

- Kaplan, M. ve Çetinkaya, A. Ş. (2014). Sanal kaytarma ve Demografik Özellikler Açısından Farklılıklar: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (1), 26-34.
- Keklik, B., Kılıç, R., Yıldız, H. ve Yıldız, B. (2015). Sanal Kaytarma Davranışlarının Örgütsel Öğrenme Kapasitesi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, *Business and Economics Research Journal*, 6 (3), 129-144.
- Kim, S. J. ve Byrne, S. (2011). Conceptualizing personal web usage in the work context: A preliminary framework, *Computers in Human Behavior*, 27, 2271- 2283.
- Kurt, M. (2011). Siber Aylaklık Davranışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, 5th International Computer & Technology Symposium, Proceedings Book (Ed. Genç, Z. 22-24 September), Fırat Üniversitesi, s, 935-941.
- Lee, C.F., Lee, J.C., Lee, A.C. (2000). *Statistics for Business and Financial Economics*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Lieberman, B., Seidman, g., Mckenna, K. Y. A., ve Buffardi, L. E. (2011). Employee job attitudes and organizational characteristics as predictors of cyberloafing, *Computers in Human Behavior*, 27, 2192-2199.
- Lim, V. K. G. (2002). The IT way of loafing on the job: cyberloafing, neutralizing and organizational justice, *Journal of Organizational Behavior*, 23, 675-694.
- Lim, V. K. G. ve Chen, D. J. Q. (2012). Cyberloafing at the workplace: gain or drain on work?, *Behaviour & Information Teknoloji*, 31(4), 343-353.
- Lim, V. K. G. ve Teo, T. S. H. (2005). Prevalence, perceived seriousness, justification and regulation of cyberloafing in Singapore An exploratory study, *Information Management*, 42, 1081-1093.
- Özdemir, B. ve Taşçı (2016). Sanal Kaytarma Türü Sapkın Davranışların Örgütsel Yapı ile Olan İlişkisi: Bir Kamu Kuruluşu Örneği, *Journal of Organizational Behavior Research*, 1(2), 1-14.
- Özkalp, E., Aydın, U. ve Tekeli, S. (2012). Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri, *Çimento Endüstrisi İşveren Dergisi*, 26(2), 18-33.
- Robinson, S. ve Bennett (1995). A Typology of Deviant Workplace Behaviors: A Multidimensional Scaling Study, *Academy of Management Journal*, 38(2), 555-572.
- Ünal, Ö. F. ve Tekdemir, S. (2015). Sanal Kaytarma: Bir Kamu Kurumunda Ampirik Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 95-118.
- Ünal, Ö. F., Tekdemir, S., ve Yıldızbaş, S. (2015). Kamu Çalışanlarının Sanal Kaytarma Amaçları Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 515-534.
- Vitak, J., Crouse J. ve LaRosa, R. (2011). Personal Internet use at work: Understanding cyberslacking, *Computers in Human Behavior*, 27, 1751-1759.
- Yağcı, M. ve Yüceler, A. (2016). Kavramsal Boyutlarıyla Sanal Kaytarma, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(2), 663-673.